

ρύτη πώς τὸ Ἔθνος τώρα μόλις ἀγωνίζεται νὰ πλάσῃ τὴ γλώσσα του, παίρνοντας βέβαια γιὰ πρότυπο, τί ἄλλο, παρὰ τὰ χρονογραφήματα βέβαια τοῦ κ. Μελά, τοῦ κ. Νιρβάνα καὶ ὄλων τῶν ἐκλεκτῶν τῆς δημοσιογραφίας.

Ὁ Ψυχάρης εἶτανε ἀκόμα ἕνας αὐστηρὸς ἐθνικιστής. Ὁ ἐθνικισμὸς του εἶτανε ἕνα ξεχειλίσιμα μιᾶς ἀρχοντικῆς καὶ εὐγενικῆς ψυχῆς ποὺ ἔβλεπε τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἰδανικῶν τῆς μόνο στὴ σημερινὴ μορφή τοῦ κράτους. Διαφωνοῦμε ριζικὰ μαζί του στὸ ζήτημα αὐτὸ μὰ θὰ εἶτανε ἄδικο νὰ μὴν ἀναγνωρίσουμε πῶς ἕνας ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Ψ. δὲν μπορούσε νὰ τινάξῃ ἀπὸ πάνω του τὴ σκουριά μερικῶν ἰδεῶν ποὺ ἀποτελέσανε τὸ ὄνειρο ὀλάκαιρης τῆς γενεᾶς του, ὅταν μάλιστα εἶχε τὴ δυστυχία νὰ ἰδῇ δυὸ παιδιὰ του ἐξαιρετικὰ νὰ πέφτουνε θυσία στὸν ἄγριο θεὸ τοῦ πολέμου.

Καὶ τώρα ; Τώρα ποὺ μὸς ἔλειψε ἀπὸ κοντὰ ὁ γίγαντας, τί θ' ἀπογίνῃ ; Ἀπομένει βέβαια τὸ ἔργο του. Ἄς σκύνουμε ἀπάνω του μὲ περισσότερη προσοχή, μὲ μεγαλειότερη πίστη, ὄχι γιὰ νὰ τὸ ἐπικρίνουμε, μὰ—ἀλλήμονο—γιὰ νὰ τὸ νιώσουμε γιὰτι εἶναι τρομερὸ νὰ συλλογιέται κανεὶς πόσο λίγοι νιώσανε τὸν Ψυχάρη. Τὸ ἔργο τοῦ Ψ. θὰ ἀποτελέσῃ τὴ Λυδία πέτρα ποὺ ἀπάνω τῆς θὰ δοκιμαστῇ ἡ ἀντοχὴ τοῦ ἔθνους μας. Ἡ θὰ τὸν ἀκολουθήσουμε ἢ θὰ λείψουμε ἀπὸ τὸ χάριτ' τῆς Εὐρώπης. Ἔτσι εἶναι καὶ ἄς ἀνοιξοῦνε ὅσο θέλουνε μερικοὶ διάπλατα τὸ στόμα τους. Γλώσσα θὰ πῇ πολιτισμὸς. Καὶ γλώσσα δίχως μιὰ ἐνιαία Γραμματικὴ οὔτε ὑπῆρξε, οὔτε ὑπάρχει οὔτε μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Οἱ νάνοι ποὺ καταπιάνονται μὲ ἀλαφριά συνείδηση νὰ ἐφαρμόσουνε τὶς ἰδέες του, ἄς τὸ εἰδῶνεν πῶς εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ παῖζει κανεὶς μὲ τὴ φωτιά τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας ποὺ προσπαθοῦνε νὰ μᾶς ἐπιβάλλουνε. Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ βγήκανε νὰ κλάψουνε τὸ μεγάλο μας τὸ Νεκρὸ μὲ τὴν ἐσώψυχη πρόθεσιν νὰ τὸν βρῶσιν καὶ νὰ τοῦ μειώσουνε τὴ σημασίαν τοῦ μεγάλου του ἔργου, ἄς κρατήσουνε τὰ ὄψιμα δάκρυα τους. Τὸν Ψυχάρη μόνον ἔμεις ὅσοι πιστέψαμε σ' αὐτὸν ἔχομε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν κλάψουμε καὶ θὰ τὸν κλαίμε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ γιὰτι νιώθουμε τί στοιχίζει στὸ ἔθνος ὁ θάνατός του. Οἱ διορθωτῆς του καὶ οἱ εὐνοχιστῆς του νὰ βουβαίνονται.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

—Ὁ θάνατος εἶναι ἄσπρος. Μάβρος ὁ θάνατος δὲν εἶναι. Σπλαχνικὰ καὶ φιλόστοργα, ἡ μάννα μας ἢ γις μᾶς ἀποπαίρνει, μᾶς ἀποβγάξει γλυκὰ ὄλες τὶς μαβρίλες τῆς ψυχῆς μας, τὶς σαβανώνει καὶ τὶς κρύβει στὰ τρίσβαθὰ τῆς. Ὁ θάνατος ἀσπρίζει τοὺς νεκρούς, κ' ἔτσι φαινονται κατόπι μόνον οἱ ἀρετῆς μας ποὺ χρωστοῦμε σ' ἀφτῆς μιὰν ἀγαθὴ ἀθανασία.

(Ἀπὸ τὰ «Δυὸ ἀδέρφια» τοῦ Ψυχάρη)

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ψυχάρης! Ὅνομα μεγάλο, γεμᾶτο φῶς, τέχνη, ἐπιστήμη, ἀνθρωπισμὸς, ἐθνισμὸς, Ἑλλάδα. Τὸ σαρκίον του ὑποχώρησε στὰ χρόνια καὶ στὰ βάσανα. Δὲ θὰ δοῦμε πιά τὴ γλυκιὰ μορφή του, μῆτε θ' ἀκούσομε τὴ διάτορην φωνή του. Μὰ τὸ ἔργο του γιὰ τὴ γλώσσα μας καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς εἶναι μεγάλο καὶ θὰ μείνῃ αἰώνιον καὶ πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔργο ἑλληνικόν. Γιὰτι τὸ ξυπνήματα τῆς φυλῆς, ποὺ δὲν μπορούμε νὰ τάρνηθοῦμε, ὀφείλεται σ' ἀφτόνε, στὴν ἐπιστήμην του καὶ προπάντω στὴν πολεμικὴν του καὶ στὴν ἐπιμονήν, ποὺ ἔδειξε ἴσα μὲ τὰ τελευταία ὁ μεγάλος ἀφτὸς ἄνθρωπος. Τὰ μικροανθρώπινα πάθη μας, ποὺ ὀφείλονται στὴ μικρότητα τῆς φυλῆς, ποὺ τὴν κατάντησε ἔτσι τόσων αἰώνων δουλείαν, καὶ στὸν ἀτομικὸν μᾶς ἐγωϊσμὸν, ποὺ τότε χρωστοῦμε στὸν ἐγωϊσμὸν τοῦ κατακτητῆ, «φιλεῖ γὰρ τὸ ὑπήκοον ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσι», καὶ ποὺ φανερόν του φάνισμα εἶναι σήμερον ἡ Κρατικὴ μας ὄψη, πρέπει νὰ σιγήσουνε μπροστὰ στὸ νοπὸ χῶμα τοῦ τάφου τοῦ Ψυχάρη. Μὰ καὶ ἀργότερα, ἂν πεῖ κανένας τίποτε ἀπὸ τοὺς δικούς του γιὰ τὸν Ψυχάρη, δὲ θ' ἀκουστῇ ἡ φωνὴ του, γιὰτι ὁ καιρὸς περνώντας σβήνει ὄλες τὶς σκιᾶς ποὺ ἀφίνει τὸ ἄτομον στὴ ζωὴν του καὶ κρατᾷ μονάχα τὸ ἔργο του, ὅταν εἶναι μεγάλο, καὶ τὸ φέρνει ἀνάγλυφο στὶς γενεές, ποὺ τὸ προσκυνᾶνε καὶ τὸ θαμᾶζουνε. Λοιπὸν, καθὼς θὰ ὁμολογήσῃ κάθε εὐλαβὴς καὶ ἐντιμὸς ἄνθρωπος, ἀφτὸς εἶναι ὁ τελικὸς λῆθς τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος. Τώρα ἂν τὸ Κράτος δὲν τὸ παραδέχτηκε ὀλοκληρωτικὰ, ἂν οἱ Μεγαλοδασκάλοι του δὲν ἐνωσαν τί λείει ὁ Ψυχάρης, γιὰ τοῦτα βέβαια δὲν εἶναι ὑπέφτνους ἀφτὸς. Ἄλλωστε ὁ θάνατος θὰ σβήσῃ καὶ ἀφτούς, ποὺ δὲν τὸν κατάλαβαν, καὶ κείνους, ποὺ λίγο τὸν κατάλαβαν. Κιᾶμα ζήσει στὸ μέλλον τὸ Ρωμαϊκόν, θὰ καλυτερέψῃ βέβαια καὶ τὸ Κράτος του. Μὰ καὶ νὰ μὴ ζήσει ὡς Κράτος, θὰ ζήσει ὡς Ἔθνος, θὰ ζήσει ὡς ἀνθρώπινη ὁμάδα, καὶ πάλι τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη δὲν ἔχει νὰ πάθῃ τίποτε, γιὰτι ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἄττικοι ἔδωκαν τὸ στυλ στὴν ἀρχαία μας γλώσσα, ἔτσι καὶ ὁ Ψυχάρης τὸ ἔδωκε στὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ μας, ποὺ ὄλοι μας λίγο πολὺ τὴν εἶχαμε μέσα μας καὶ μᾶς μπόδιζε νὰ τὴ δεῖξομε ὁ λογιολατρισμὸς, ποὺ χρόνια τώρα δέρνει τὰ νεοελληνικὰ σκολεῖα.

Ἄλλὰ μῆτε ὁ Χριστὸς βέβαια θὰ μπορούσε νὰ πλώσῃ τὶς ἰδέες του μονάχος, γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Ψυχάρης προσπορίστηκε ἐκείνους ποὺ τὸν ἐνωσαν κένας ἀπ' ἀφτούς ἂν ὄχι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἕνας ὅμως ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους εἶτανε ὁ συχωρεμένος ὁ Ταγκόπουλος ὁ Τάκης μὲ τὸ «Νουμά» του, ποὺ τότε βοήθησε πολὺ στὸ ἀπλωμα τῶν ἰδεῶν του, καὶ ποὺ στήθηκε κιάφτὸς ἕνας ξεχωριστὸς ἀπόστολος τῆς Ἰδέας.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ